Јорданчо Секуловски

Marcel Conche,
Quelle philosophie pour demain,
Presses Universitaires de France (PUF),
Paris, 2003.

Марсел Конш е лауреат на Француската академија на науките и уметностите со награда за животно дело. Тој е професор во пензија на Сорбона. Сметам дека биографскот профил на овој автор е од особена важност, особено што темата за која што станува збор од една страна е многу претенциозна, а од друга страна начинот на кој истата се третира е застарен. Во ова дело можеме да видиме како духовите на философијата воскреснуваат за да го разбудат философскиот атавизам (во голема мера надминат во втората половина на 20-от век).

Конш започнува и завршува со антиката. Во центарот на неговата животна преокупација се изгубените вредности на религијата и философијата. Книгата започнува со проблематизирање на философскиот скептицизам и неговите ограничувања. Скептицизимот, според авторот, станува суштински елемент и составен дел на современата философија. Пред сè тој ги наоѓа неговите ограничувања во сферата на моралот. Местото на скептицизмот, според Конш, е во метафизиката, не само во потесна смисла како доктрина, туку во нејзиното сеопфатно значење како дискурс на севкупноста, сеопфатноста или тоталитетот. Универзалниот морал е нешто што може да се вте-

Jordanço Sekulovski

Marcel Conche,
Quelle philosophie pour demain,
Presses Universitaires de France (PUF),
Paris, 2003.

Marsel Konshi është laureat i Akademisë franceze të shkencave e të arteve me çmim për vepër jetësore. Ai është profesor në pension i Sorbonës. Mendoj se profili biografik i këtij autori ka rëndësi të veçantë, veçmas për shkak të temës për të cilën bëhet fjalë dhe e cila nga një anë është shumë pretencioze, ndërsa nga ana tjetër mënyra se si trajtohet është e vjetër. Në këtë vepër mund të shohim se si shpirtrat e filozofisë ringjallen që ta zgjojnë atavizmin filozofik (në masë të madhe të tejkaluar në gjysmën e dytë të shekullit 20).

Konshi fillon dhe mbaron me antikën. Në qendrën e preokupimit të tij jetësor janë vlerat e humbura të religjionit dhe të filozofisë. Libri fillon me problematizimin e skepticizmit filozofik dhe të kufizimeve të tij. Skepticizmi, sipas autorit, bëhet element qenësor dhe pjesë përbërëse e filozofisë bashkëkohore. Para së gjithash ai i gjen kufizimet e tij në sferën e moralit. Vendi i skepticizmit, sipas Konshit, është në metafizikë, jo vetëm në kuptimin e ngushtë të fjalës si doktrinë, por në domethënien gjithëpërfshirëse të saj si diskurs i tërësisë, gjithëpërfshirjes ose tonalitetit. Morali universal është diçka që mund të bazohet dhe të arsyetohet pa u mbështetur as në religjion – për shkak të pluralitetit

мели и оправда без да се потпира ниту на религијата - заради плуралитетот на религиозната пракса, ниту на теолошката метафизика - поради тоа што не може де се стави знак на еднаквост помеѓу метафизиката на теолозите со онаа на философите. Авторот прави дистинкција помеѓу метафизичките системи и смета дека философската метафизика е онаа што може да нè приближи поблиску до вистината.

Конш смета дека прашањето која или каква философија ни е потребна во иднина е сосема ново, не во однос на неговата формулација, туку во однос на начинот на кој зборот иднина се употребува тргнувајќи од временскиот контекст во кој е поставено. Тој оди чекор подалеку и се обидува да даде одговор на прашањето која философија би можела да го обедини човештвото. Според авторот, потрагата по вистината на метафизичките мислители е еден вид подарок на човештвото, бидејќи се води од картезијанската идеја дека философот придонесува кон добробитта на човештвото со својата философија.

Овде би го поставил прашањето: зошто единствено метафизичките мислители придонесуваат во дадениот контекст, а останатите се отстранети како воопшто и да не постојат?

Според авторот, западната философија, која е обележана од философскиот идеализам, не во можност да се обедини со другите системи на мислење во ерата на културна и економска глобализација. Авторот смета дека треба да се стремиме кон една универзална философија која би требало да се темели на принципите на античката грчка философија, или која би требало своите универзални основи да ги најде во антиката. Еве еден типичен пример на тотализирачки дискурс за кој една плејада на пост-

të praktikës religjioze, as në metafizikën teologjike – për shkak se nuk mund të vihet shenjë barazimi midis metafizikës së teologëve në atë të filozofëve. Autori bën distinksion midis sistemeve metafizike dhe mendon se metafizika filozofike është ajo që mund të na çojë më afër të së vërtetës.

Konshi mendon se çështja se cila ose çfarë filozofie na duhet në të ardhmen është krejtësisht e re, jo në raport me formulimin e saj, por në raport me mënyrën në të cilën fjala e ardhme përdoret duke u nisur nga konteksti kohor në të cilin është vendosur. Ai shkon një hap më lartë dhe orvatet të jap përgjigje në pyetjen se cila filozofi do të kishte mundur ta bashkojë njerëzimin. Sipas autorit, gjurmimi i të vërtetës nga ana e mendimtarëve metafizike është një lloj dhurate për njerëzimin, për shkak se udhëhiqet nga ideja karteziane se filozofi jep kontribut për të mirën e njerëzimit me filozofinë e tij.

Këtu do ta kisha shtruar pyetjen: pse vetëm mendimtarët metafizik japin kontribut në kontekstin e dhënë, ndërsa të tjerët janë përjashtuar sikur farë nuk ekzistojnë?

Sipas autorit, filozofia perëndimore, e cila është shënuar nga idealizmi filozofik, nuk është në gjendje të bashkohet me sistemet tjera të mendimit në erën e globalizimit kulturor e ekonomik. Autori mendon se duhet të synojmë një filozofi universale e cila do të duhej të bazohet në parimet e filozofisë antike greke ose e cila do të duhej që bazat e saj universale ti gjejë në antikë. Ja një shembull tipik të diskursit totaliralizues, për të cilin një plejadë e mendimtarë postmodernë tash më me decenie ia tërheqin vërejtjen botës me më shumë ose më pak sukses. Atë që

модерни мислители веќе со децении го предупредуваат светот со повеќе или помалку успех. Она што Конш се обидува да го предложи е сосема неодговорно, бидејќи еден тотализирачки метадискурс кој би ги обединил различните философски и културни практики во една е невозможен, сосема непотребен, а не треба да се спомене дека е и опасен. Ваков неодговорен дискурс кој ја следи генералната дебата за светската глобализација и на еден вулгарен начин ја заменува истата со идеја за универзална философија (или философска глобализација) е сосема неприфатлив и неодговорен. Авторот смета дека некаков си метавокабулар е нужен во дадената епоха и тој треба да се лоцира некаде околу 2000-3000 години назад во времето, за да обезбеди извор од кој оваа опасна идеја ќе се напојува.

Интересно е како авторот со голема леснотија третира еден куп проблеми за кои се напишани многу книги и се понудени многу аргументи за и против. На пример, дефиницијата на философијата на Делез (Deleuze) и Гатари (Guattari), како дисциплина која создава, произведува концепти, за Марсел Конш е дефиниција во која авторите на истата го заменуваат потребниот разлог (или причина) со достатниот разлог (или причина). И тоа е сè!!!

Замислете еден таков неодговорен пристап при аргументирање на една од најупотребуваните дефиниции на философијата во современата теорија на системите на мислењето. Една единствена реченица!

Конш уште додава дека философите не создаваат концепти заради лична сатисфакција, туку секогаш имајќи ја предвид вистината. Која е таа вистина на којашто авторот милува да се повикува без ниту еднаш да реферира за што воопшто и станува

orvatet ta propozojë Konshi është plotësisht pa përgjegjësi, për shkak se një metadiskurs totalizirues i cili do t'i bashkonte praktikat e ndryshme filozofike e kulturore në një është i pamundshëm, plotësisht i panevojshëm, ndërkaq, nuk duhet të përmendet se është edhe i rrezikshëm. Një diskurs i këtillë i papërgjegjshëm i cili e ndjek debatin e përgjithshëm për globalizimin botëror dhe në një mënyrë vulgare e zëvendëson këtë me idenë e filozofisë universale (ose të filozofisë globalizuese) është plotësisht i papranueshëm dhe i papërgjegjshëm. Autori mendon se një farë metavokabulari është i nevojshëm në epokën e dhënë dhe ai duhet të vendoset diku rreth viteve 2000-3000 prapa në kohë, që të sigurojë burimin nga i cili kjo ide e rrezikshme do të pajiset.

Është interesante se si autori me një lehtësi të madhe trajton një grumbull problemesh për të cilat janë shkruar shumë libra dhe janë ofruar argumente të shumta për dhe kundër. Për shembull, definicioni i filozofisë të Delezit (Deleuze) dhe Gatarit (Guattari), si disiplinë e cila krijon, prodhon koncepte, për Marsel Konshin është definicion me të cilin autorët e kësaj e zëvendësojnë arsyen e nevojshme (ose shkakun) me shkakun e dhënë (ose arsyen) dhe kjo është e tëra.

Merreni me mend një qasje të këtillë të papërgjegjshme me rastin e argumentimit të njërit nga definicionet më të përdorura në filozofinë e teorisë bashkëkohore të sistemit të mendimit. Një fjali e vetme!

Konshi shton më tej se filozofët nuk krijojnë koncepte për nevoja të satisfaksionit të tyre, por gjithnjë duke pasur parasysh të vërtetën. Cila është ajo e vërtetë në të cilin autori ka dëshirë të thirret pa u referuar asnjëherë për atë se për çfarë bëhet fjalë? Thjesht, lexuesin e gjen veten në

збор? Едноставно, читателот се наоѓа себеси во еден водовртеж од референци кои не траат подолго од проста субјект-предикативна реченица, и во еден единствен параграф од неколку линии веќе десетина имиња се споменуваат како низ ветер со таква леснотија, како нивниот авторитет во историјата на философијата да е доволен за да се легитимира дадениот исказ. Неговата дистинкција помеѓу религиозна метафизика и философска метафизика кулминира во тврдењето дека религиозните метафизичари се неоригинални затоа што се задоволуваат со толкување на свети книги, додека философот метафизичар е оној кој се втурнува во разоткривање на природниот разум!

Вчудовидувачки е неговиот обид да ги одвои метафизиката и религијата една од друга. Навистина, јалов обид кој не е ниту разумен ниту прагматичен, кој се граничи со апсурд и кој е целосно излишен. За апсурдот да биде уште поголем, тој оваа делба на метафизиката и религијата како две различни нешта го гледа во разумот на античките мислители кои се, според него, чисти метафизичари врз кои религијата немала влијание. Како пример за неговата апсурдна аргументација, ќе се послужам со неговото дистанцирање од можна контра аргументација со тврдењето дека Аристотел, зборувајќи за Едното во неговото единство, односно за Едното како Едно и неделиво, не зборува за единство помеѓу божественото едно и сублунарното едно или за супрасензибилното едно и сензитивното едно!

Сметам дека овој пример зборува самиот за себе.

Марсел Конш без задршка отворено се споредува и се вметнува себеси во група со Спиноза, Хјум, Шопенхауер и Бергсон.

një vorbull referencash të cilat nuk zgjatin më shumë nga fjalia e thjeshtë subjekt-predikat, dhe në një paragraf të vetëm prej disa vijave tash më dhjetëra emra përmenden si nëpër erë me një lehtësi të tillë, sikur autoriteti i tyre në historinë e filozofisë të jetë i mjaftueshëm dhe të legjitimohet paraqitja e dhënë. Distinksioni i tij midis metafizikës religjioze dhe metafizike filozofike e arrin kulmin në pohimin se metafizikët religjiozë janë jo origjinal për shkak se ata kënaqen me shpjegimin e librave të shenjtë, ndërsa filozofi metafizik është ai i cili kridhet në zbulimin e arsyes natyrore!

Është për tu çuditur edhe përpjekja e tij që ti ndajë metafizikën dhe religjionin prej njëra tjetrës. Me të vërtetë është një përpjekje e kotë e cila nuk është as e arsyeshme e as pragmatike, e cila kufizohet me absurdin dhe e cila as që duhet të përfolet. Që absurdi të jetë edhe më i madh ai këtë ndarje të metafizikës dhe religjionit si dy gjëra të ndryshme e shikon në arsyen e mendimtarëve antik të cilët, sipas tij, janë metafizik të pastër mbi të cilët religjioni nuk ka pasur ndikim. Si shembull për argumentimin e tij, do të shërbehem me distancimin e tij nga një kontraargumentim me pohimin se Aristoteli, duke folur për Njërën në tërësinë e tij, përkatësisht për Njërën si Një dhe të pandashme, nuk flet për një tërësi midis hyjnores një dhe sublimes një ose për suprasensibilen një dhe sensitive një!

Mendoj se ky shembull flet vet për vete.

Marsel Konshi pa dorëza dhe haptas krahasohet dhe vendos vetveten në një grup me Spinozën, Hjumin, Shopenhauerin dhe Bergsonin.

Во интервју поместено на крајот од книгата, авторот е запрашан: која е за него смислата на философијата? Во наметлив стил Конш одговара дека уште од неговата најрана младост тој се посветува на философијата бидејќи за него таа претставува единствената суштествено нормална човечка активност! Додавајќи дека за него таа е смислата на неговиот живот!

Првиот дел од неговиот одговор нѐ остава вчудовидени од идејата дека тоа е единствената и, да не заборавиме, нормална човечка активност, тврдење кое е апсурдно и непоткрепено со каква било придружна аргументација. Што се однесува на вториот дел од неговиот одговор дека таа е смислата на неговиот живот, би рекол дека кога авторот би согледал во философијата алатка за себеусовршување (како Ниче и една цела плејада теоретичари иронисти), тогаш смислата на неговиот живот би добила една сосема поинаква димензија.

Сметам дека овој труд е застарен, непотребен и одвишен во време кога севкупно се реорганизираат системите на мислењето и дејствувањето на еден далеку порадикален и попрагматичен начин. Колку и да е вчудовидувачки, овој дискурс навестува дека сме далеку од ситуација во која можеме да се опуштиме и да сметаме дека сме направиле исчекор во однос на нашите претци, бидејќи нивниот глас наоѓа начин да се артикулира и тогаш кога најмалку очекуваме. Оваа книга едноставно не заслужува место на вашата полица.

Në intervistën e vendosur në fund të librit, autorin e kanë pyetur: cili është kuptimi i filozofisë për të? Në një stil të imponueshëm Konshi përgjigjet se që nga rinia e tij e hershme ai i qenka përkushtuar filozofisë për shkak se për të ajo paraqet një aktivitet të vetëm qenësor e normal njerëzor! Pastaj shton se për të ajo është kuptimi i jetës së tij!

Pjesa e parë e përgjigjes së tij na le gojë hapur nga habia për shkak të idesë se ajo qenka e vetmja, dhe të mos harrojmë, një aktivitet normal njerëzor, një pohim i cili është absurd dhe i pambështetur në çfarëdo argumentimi të mundshëm. Sa i përket pjesës së dytë të përgjigjes së tij se ajo paraqet kuptimin e jetës së tij, do të kisha thënë se kur autori do ta shikonte filozofinë si vegël për vet përsosje (si Niçeja dhe një plejadë e tërë e teoricienëve ironikë) atëherë kuptimi i jetës së tij do të fitonte një dimension krejtësisht tjetër.

Mendoj se ky punim është i vjetruar, i panevojshëm dhe i tepërt në kohën kur përgjithësisht riorganizohen sistemet dhe veprimet e mendimit në një mënyrë krejtësisht më radikale dhe pragmatike. Sado që të na habisë, ky diskurs paralajmëron se jemi larg nga situata në të cilin mund të rehatohemi dhe të mendojmë se kemi bërë një hap në raport me të parët tanë, për shkak se zëri i tyre gjen mënyrë të artikulohet edhe atëherë kur më së paku e presim. Ky libër thjeshtë nuk meriton të ketë vend në raftet e bibliotekës sonë.

Përkthim: Xhabir Ahmeti